PAIX LITURGIQUE

Newsletter 53 objavljen dana 9 travanj 2018

MISA PAVLA VI: RAZVODNJENA ŽRTVA

Nakon našega newslettera br. 616 posvecenoga analizi novoga misala s ceremonijalnog stajališta, u 620. newsletteru pod naslovom „Krvarenje svetog“ govorili smo o sadržaju toga misala proglašenoga 3. travnja 1969. Kao dopunu tome newsletteru donosimo vam naša razmišljanja o pitanju u cemu se krije najveci nedostatak novoga misala s doktrinarnoga i duhovnog gledišta, a to je mnogo slabije izražavanje cinjenice da je misa žrtva zadovoljštine.

Image: rs20180311183403_image.png

Kontekst „reevaluacije“ misne žrtve

Tridentski je koncil, odgovarajuci na protestantske zablude, potvrdio da je žrtva koju je Krist na križu jednom podnio savršena žrtva te da je iz nje jedine poteklo sve otkupljenje. Tridentski je koncil takoder potvrdio da je Krist tijekom Posljednje vecere svojoj Crkvi ostavio vidljivu, „pravu i istinitu žrtvu“ (Dz 1751) koju prinose svecenici sudjelujuci u Njegovu sveceništvu. U toj se vidljivoj žrtvi na nekrvan nacin posadašnjuje žrtva s Golgote tako da bi se spasonosnom snagom golgotske žrtve mogli opraštati grijesi sve do kraja vremena (Dz 1740).

Post-tridentska se teologija tijekom cetiri stoljeca mucila s definicijom bîti misne žrtve. O tome je pitanju Pio XII. u enciklici *Mediator Dei* (od 20. studenog 1947., br. 68 i 70) precizirao, i to sasvim u skladu s ucenjem svetoga Tome: „Uzvišena oltarska žrtva nije, dakle, puko i jednostavno spominjanje muke i smrti Isusa Krista, nego je pravo i potpuno žrtvovanje,

kojim po nekrvnom prinosu vrhovni svecenik radi ono isto što je vec ucinio na križu, prikazujuci sama sebe vjecnome Ocu kao ugodnu žrtvu. […] Božja je mudrost pronašla nacin kako ce se po izvanjskim znakovima, koji predocuju njegovu smrt, cudesno obnavljati žrtvovanje našega Otkupitelja. Jer, po pretvorbi kruha u tijelo i vina u krv Kristovu, kao što je zaista prisutno njegovo tijelo, tako je prisutna i njegova krv; a euharistijske prilike, pod kojima je prisutan, predstavljaju krvavo odjeljenje tijela i krvi."

Krajem šezdesetih godina pojmovi „žrtve za grijehe" i „zamjenicne zadovoljštine" (cinjenice da je Krist na sebe preuzeo grijehe ljudi kako bi umjesto njih dao zadovoljštinu) izravno su pobijani. U to su doba bile ucestale optužbe poput ove Hansa Künga u nastavku, koji, medutim, tada nije smatran ekstremnim: „Teologija protureformacije podnijela je u euharistijskom nauku teret mnogih pristranosti koje daju povoda za razmišljanje: napuštanja aspekta mise kao spomena, koji se još dosta naglašava u srednjem vijeku, jednako kao i aspekt pricešcivanja, no uz dvostruko snažnije naglašavanje aspekta žrtve. A pojam žrtve i njezine aktualizacije otvaraju mnoga pitanja koja su ostala bez odgovora." (*Le Concile, épreuve de l'Église* (Koncil - ispit Crkve), Seuil, 1962.)

Opcenito se pokazivala odredena nevoljkost u potvrdivanju da je misa zaista žrtveni cin. Neki su teolozi misu umjesto pravom i sakramentalnom žrtvom smatrali žrtvom-prinosom Crkve u kojoj je obuhvacena žrtva-paljenica koju je Krist prinio na Kalvariji, a koji je uvijek prisutan u nebu pred Božjim ocima, bez žrtvenoga ponavljanja u pravome smislu rijeci u vidu sakramenta. Tako je, primjerice, Odo Casel (preminuo 1948.) u svome djelu *Faites ceci en mémoire de moi* (Ovo cinite meni na spomen, Cerf, 1962.) zakljucio da se jedinstveni cin kalvarijske žrtve „otajstveno" uprisutnjuje na misi, buduci da misna žrtva nije pravi žrtveni cin. Vrlo razliciti zagovaratelji ovoga novog teološkog pristupa rado su ga sažimali ovim rijecima: „Misa nije žrtva, ona je Žrtva." Prilicno je karakteristicna za to bila misao Jacquesa Maritaina, razradena u razgovorima sa Charlesom Journetom, a prema kojoj je pretvorba istovremeno i neka vrsta „stvarne prisutnosti" Žrtve na križu (2).

U ekumenskom kontekstu sastavljanja *Novus Ordo Missæ* nisu se negirale žrtvene reference mise, ali nevoljko se potvrdivalo da je misa žrtva. To se teološko mišljenje, koje je postalo opcenito prisutno u poducavanoj teologiji, može pronaci u doktrinarnim pojašnjenjima koja su pratila liturgijsku reformu od Pavla VI., a koja nisu netocna, vec *slaba*: „Kada Crkva slavi Euharistiju, vrši spomen-cin Kristova Vazma koji biva prisutan: žrtva koju je Krist na krizu prinio jednom zauvijek, ostaje uvijek aktualna" (KKC 1364, kao i 1362 i 1366); „Tako je Euharistija u Crkvi „sakramentalna institucija" koja omogucuje, u etapama, pristup stvarnoj i djelotvornoj žrtvi Križa." (Poruka Ivana Pavla II. na Euharistijskom kongresu u Lurdu 21. srpnja 1981.)

Žrtveno razvodnjavanje Novoga reda mise

U najsvecanijem trenutku, primjerice, novi je misal preusmjerio pozornost koju je misna liturgija dotada napose posvecivala žrtvi Velikoga petka (krvi prolivenoj za nas) na vazmeno otajstvo u njegovoj cjelini, a koje se shvaca kao smrt i uskrsnuce (3). Tako se *mysterium fidei*, koje je cinilo dio posvete Predragocjene Krvi kao jedno od objašnjenja posvecenja kaleža kojim se dovršava euharistijska žrtva – otajstvo vjere slavljeno *hic et nunc* jest Krv prolivena za otpuštenje grijeha (4) – odgada do trenutka nakon posvete, kao uvod u aklamacije. Tako otajstvo vjere dobiva šire znacenje: više ne oznacuje samo otajstvo euharistije, kao žrtve i sakramenta, nego otajstvo smrti, uskrsnuca i prisutnosti: „Tajna vjere: Tvoju smrt, Gospodine, naviještamo, Tvoje uskrsnuce slavimo, Tvoj slavni dolazak iščekujemo."

Križ se više ne nalazi obvezno u središtu oltara kako bi dominirao prilikom prikazivanja žrtve, vec se može nalaziti i „kraj njega" (*Opca uredba Rimskog misala*, br. 277). Samo je jedan znak križa nad neposvecenim darovima zadržan umjesto dvadeset i osam blagoslovnih ili oznacujucih znakova križa koje je svecenik izvodio iznad darova prije i poslije posvete, hostijom ili kaležom (*Per ipsum*, miješanje, pricest) u starome redu mise.

Kratka *Prex eucharistica II*, prilagodena inacica iz Hipolitova djela „Apostolska predaja", uz preinake Gregoryja Dixa i Bernarda Bottea koje su danas vrlo diskutabilne, odražava zastario teološki izraz koji tek na vrlo implicitan nacin izražava žrtvu posvecenoga kruha i vina ("Smjerno te molimo da nas, pricesnike Tijela i Krvi Kristove, Duh Sveti sabere u jedno").

Uklonjene su i mnoge su molitve koje govore o grijesima: molitve koje se izgovaraju prilikom uzlaženja na oltar, molitve prikazanja o kojima ce još biti govora, kao i dvije molitve u kojima se traži ocišcenje duše i strah od suda prije pricesti, a koje su svedene na jednu po izboru.

Izostavljena je i posljednja svecenikova molitva prije završnog blagoslova, *Placeat tibi, Sancta Trinitas*, vrlo znakovita za prinesenu žrtvu: „Neka Ti ugodi, sveto Trojstvo, služba koju ti prinijeh, i podaj da žrtva koju ja nedostojan prikazah pred ocima Tvoga velicanstva, bude Tebi ugodna, a meni i svima onima za koje je prikazah, po Tvome milosrdu, bude pomirbena."

Rimski kanon, posebno eksplicitan u izražavanju žrtvenoga karaktera sa svojim ponavljanjima pojmova „žrtva" u jednini ili množini, „prinos", „prinosimo" i „žrtveni prinos" danas je samo jedna od mogucih euharistijskih molitava, no celebranti je slabo koriste od straha da ce ih prozvati „fundamentalistima". Osim toga,

rijeci *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam* „sveta žrtva, neokaljana hostija“, koje je sveti Lav dodao molitvi *Supra quæ propitio* iz staroga rimskog kanona, prevode se kao „savršena žrtva“.

No **najvece razvodnjavanje žrtvenoga karaktera mise proizašlo je iz ukidanja tradicionalnoga prikazanja, koji je zamijenjen „pripremom darova“. Naziv *ofertorij* uvijek je podrazumijevao *žrtvu*.**
Kanon se, uostalom, prezentira kao „ofertorij“, odnosno kao žrtveni prinos Sina Ocu. U cjelini koju cine sve euharistijske radnje, latinske i istocne liturgije – a na poseban nacin ove posljednje – uvijek su castile darove koji se donose u svetište i otkrivaju na oltaru kao unaprijed posvecene i prikazane na žrtveni nacin.

Posve su se prirodno, izmedu VII. I XI. stoljeca, te molitve žrtvenoga prikazanja darova koji ce se tek posvetiti, ustalile u rimskog liturgiji – baš kao i u drugim latinskim i istocnim liturgijama: „Primi, sveti Oce, svemoguci vjecni Bože, ovu neokaljanu žrtvu (hostiju), koju (...) prikazujem (...) za nebrojene grijehe, uvrjede i nemarnosti svoje...“; „Prinosimo Ti, Gospodine, kalež spasenja“; „Primi, sveta Trojice, ovaj prinos koji Ti prinosimo na spomen muke, uskrsnuca i uzašašca Isusa Krista“; „Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srcem skrušene: bila danas naša žrtva pred licem Tvojim takva da Ti ugodi, Gospodine Bože“; „Molite, braco, da moja i vaša žrtva bude ugodna Bogu Ocu svemogucemu“.

Želja za povratkom na drevni obred u obliku kako je zamišljan – kao jednostavno donošenje darova u procesiji – a koja je išla ruku pod ruku s kreativnim traženjem da se u procesiji prinose „plodovi zemlje i rada ruku covjecjih“, dovela je do ukidanja navodne „dublete“ koju je prema njihovu mišljenju cinilo rimsko prikazanje.

Ipak, Pavlu VI. dugujemo ponovno uvodenje rijeci *offerimus* prilikom prikazanja kruha te vina, kao i ponovno vracanje molitve *Orate fratres* i odgovora *Suscipiat*, koji mu je bio vrlo drag, ali je u prijevodima ublažen, kako cemo vidjeti.

Strucnjaci su namnožili blagoslovne molitve prema uzoru na židovsku molitvu *berakha* za blagoslove prve caše i lomljenje kruha tijekom obrednih slavlja (kao npr. „Blagoslovljen da si, Gospodine, Bože svega svijeta: od tvoje darežljivosti primismo vino što ti ga prinosimo; ono, plod trsa i rada ruku covjecjih, postat ce nam pice duhovno“). Danas to nadahnuce, zapravo, izaziva odredenu pomutnju jer teze koje su naivno pretpostavljale da je židovska molitva ostala nepromijenjena tijekom osam do devet stoljeca duboko su uzdrmane. Cak je moguce da su neke apologije ili druge molitve iz tradicionalnoga prikazanja barem toliko stare koliko i židovski

blagoslovi.

Kako bilo, ostaje cinjenica da su uceni strucnjaci *Consiliuma* eliminirali rimsko prikazanje i cijeli niz eksplicitnih objašnjenja žrtve koja su proizlazila iz liturgijske tradicije koju je to prikazanje predstavljalo. Zakljucno, „priprava darova“ kojom je zamijenjeno prikazanje ovako izgleda u današnjem misalu:

- Kada svecenik podiže pliticu: „Blagoslovljen si, Gospodine, Bože svega svijeta: od tvoje darežljivosti primismo kruh što ti ga prinosimo; ovaj plod zemlje i rada ruku covjecjih postat ce nam kruhom života“ (umjesto ovih rijeci iz tridentskog misala: „Primi, sveti Oce, svemoguci vjecni Bože, ovu neokaljanu žrtvu (hostiju), koju ja, nedostojan sluga Tvoj, prikazujem Tebi, Bogu svome živome i istinitome, za nebrojene grijehe, uvrede i nemarnosti svoje, te za sve koji ovdje stoje, kao i za sve vjerne kršcane, žive i pokojne: da meni i njima bude na spasenje u život vjecni“).

- Ulijevajuci malo vode u kalež: „Daj nam po otajstvu ove vode i vina da sudjelujemo u božanstvu Onoga koji se udostojao postati dionikom našega covještva“ (umjesto molitve iz *Lavova sakramentarija* koja se nalazi na tome mjestu u tridentskom misalu: „Bože, koji si dostojanstvo ljudske naravi cudesno sazdao i još cudesnije obnovio: daj nam po otajstvu ove vode i vina da sudjelujemo u božanstvu Onoga koji se udostojao postati dionikom našega covještva, Isus Krist, Sin Tvoj, Gospodin naš...“

- Kod podizanja kaleža: „Blagoslovljen si, Gospodine, Bože svega svijeta: od tvoje darežljivosti primismo vino što ti ga prinosimo; ovaj plod trsa i rada ruku covjecjih postat ce nam pice duhovno.“ (umjesto ovih rijeci iz tridentskog misala: „Prinosimo Ti, Gospodine, kalež spasenja, moleci Tvoju blagost: da pred lice Tvojega božanskog velicanstva, za spasenje naše i svega svijeta, uzide na ugodan miris“).

- Zatim naklonjen: „Ponizni i skrušeni molimo te, Gospodine, da nas primiš: neka naša žrtva danas nade milost pred Tobom“ (rijec je o molitvi koja se nalazi u francuskome izdanju misala, nap. prev.) (umjesto drevne molitve, koja se ipak sacuvala u novome latinskom misalu: „Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srcem skrušene; bila danas naša žrtva pred tvojim licem takva da ti se svidi, Gospodine Bože“).

- Ukinut je zaziv (u francuskome izdanju, nap. prev.): „Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srcem skrušene: bila danas naša žrtva pred licem Tvojim takva da Ti ugodi, Gospodine Bože.“

- „Ako to smatra prikladnim, svecenik može okaditi darove smještene na oltar (...) Nakon toga dakon ili drugi poslužitelj može okaditi svecenika i puk“ (br. 75).

- Peruci ruke: „Operi me, Gospodine, od mog bezakonja i od grijeha me mojeg ocisti“.

- I na kraju: „Molimo zajednno u trenutku kada prinosimo žrtvu citave Crkve“, nakon cega puk odgovara: „Na slavu Božju i na spasenje svijeta“ (opet je rijec o francuskome izdanju, nap. prev.) (umjesto staroga dijaloga koji je, medutim, sacuvan u novom misalu u latinskoj *editio typica*: – „Molite, braco, da moja i vaša žrtva bude ugodna Bogu, Ocu svemogucemu. – Primio Gospodin žrtvu iz tvojih ruku na hvalu i slavu svojega imena i na korist nama i citavoj svojoj svetoj Crkvi.“)

Jasno je da su izrazi žrtvenoga prinosa (“neokaljane hostije“ za grijehe svecenika i za spasenje „svih vjernih kršcana, živih i pokojnih“, „kaleža spasenja“ kao ugodna mirisa pred licem Božjeg velicanstva za spasenje svega svijeta) u velikoj mjeri razvodnjeni.

Kretanje prema „obicnom spomenu“

Važnost svakoga od elemenata koji su analizirani u ovome newsletteru i dvama prethodnima može se, ako se uzmu sami za sebe, ciniti relativnom. No njihov zbroj vrlo jasno pokazuje što se dogodilo: od napuštanja obvezujuceg obreda do množenja **mogucnosti, od celebriranja prema narodu u najvecem broju slucajeva do opce uporabe narodnih jezika, od vrlo velike slobode u napomenama i komentarima do povecane uloge samih rijeci (prakticki uvijek glasno izgovorenih) naušrtb obrednoj i svetoj *tajni*, od slabijeg iskazivanja poštovanja prema euharistiji do slabijeg izraza hijerarhijskog svecenišTva i posebno stvarnosti sakramentalne žrtve, uz usvajanje odredenog broja gesta i navika iz svakodnevnog života - svi ti elementi kao cjelina dovode do prijelaza sa *spomena* na *obican spomen*. Medutim**, valja istaknuti da mi ne dovodimo u pitanje valjanost nove mise, no zbog cinjenice da je struktura obreda i molitava mnogo slobodnija od one u starome obredu, pitanje valjanosti može se legitimno postaviti prilikom maštovitih ili blasfemicnih celebriranja za koja neki svecenici misle da si ih mogu dopustiti izvlaceci korist iz slabo obvezujucih normi.

No nisu samo „progresivni“ svecenici ti koji se igraju popustljivim obredom Novoga reda mise. I „klasicni“ svecenici to cine, ali u suprotnome smislu, poklecanjima bez kraja, upadnim komentarima poput: „Sada ce svecenik posvetiti kruh koji ce uistinu postati Gospodinovo Tijelo“, i sl. Možemo cak reci da je naglašavanje „prisutnosti“ celebranta, karakteristicno za novu misu, neka vrsta obveze kojom se nadoknaduju intrinzicni nedostaci te mise. Da celebriranje ne bi preraslo u obican spomen, pobožni celebranti u Novom redu mise ocituju svoju vjeru i osobnu pobožnost kako bi na taj nacin nadomjestile manjkavosti toga reda mise. Što obred manje govori o stvarnoj prisutnosti i žrtvi, to svecenik više mora pokazati da vjeruje u njih kako bi potaknuo vjeru sudionika. A to najzad remeti temeljno nacelo objektivnosti sakramenata koji proizvode milost, ne najprije zbog onoga u što osobno vjeruje celebrant, nego putem onoga što celebrant javno cini u ime Crkve.

---

(1) U misnoj se žrtvi Kristova spasonosna smrt sakramentalno obnavlja u znaku odvojenih euharistijskih prilika koje se posvecuju i tako postaju Tijelo i Krv koji simboliziraju nasilno odvajanje na križu (*Suma teologije*, q. 77, a. 7; *Suma protiv pogana,* 14c, 61).

(2) Vidjeti Philippe-Marie Margelidon, op, „La théologie du sacrifice eucharistique chez Jacques Maritain“ (Teologija euharistijske žrtve kod Jacquesa Maritaina) u casopisu *Revue Thomiste* (sijecanj-ožujak 2015.), str. 101-147.

(3) Shvaceno kao smrt i uskrsnuce. Valja naglasiti da se taj izraz može odnositi i na Gospodinovu smrt. Primjerice, iz molitve Velikoga petka: „(...) Krist, Tvoj Sin, prolijevanjem svoje krvi ustanovio je vazmeno otajstvo“, *per suum cruorem, instituit paschale mysterium*.

(4) Ovo je kalež moje krvi, novoga i vjecnoga saveza, koja se prolijeva za vas i za mnoge“